

ВИСНОВОК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу КАРТУШИНСЬКОЇ Антоніни Володимирівни
«Особливості психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 - Соціальні та поведінкові науки,
спеціальності 053 Психологія

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Актуальність теми дисертаційного дослідження А. КАРТУШИНСЬКОЇ не викликає сумнівів, оскільки вона присвячена вирішенню вічних проблем людства, які завжди вимагали і потребували рішення, а отже, й осмислення. Безпліддя є однією з найактуальніших проблем репродуктивного здоров'я людини в сучасному світі: за оцінками, воно реєструється у 8-12% пар дітородного віку в усьому світі, причому від 50% до 80% випадків стосуються жіночого фактору безпліддя. Для жінок безпліддя і тривале лікування стає психологічною проблемою. Емоційний стрес може призвести до виникнення почуття провини та неповноцінності, різноманітних переживань та зниження якості життя.

Згідно із даними МОЗ України рівень безпліддя сягає 20%, тобто, жінка репродуктивного віку у кожній п'ятій парі не може завагітніти природним шляхом, а ефективність лікування цієї патології очевидно недостатня. Тривале неефективне лікування безпліддя супроводжується цілим спектром психоемоційних реакцій у жінки - від неврозу до важкої депресії. Це може призвести до зриву партнерських і сімейних взаємин, і, як наслідок, до особистісних і сімейних криз. Безпліддя є однією з найважчих, травмуючих і емоційно складних сімейних ситуацій. Тому безпліддя має не тільки медичне значення, а й психологічне та соціальне. Тож аналіз емоційного стану жінок репродуктивного віку з діагнозом безпліддя, пошук шляхів зменшення психологічного навантаження під час лікування, до прикладу, здійснення

психологічного супроводу за авторською програмою, сприятимуть психологічній підтримці жінок репродуктивного віку, збереженню і відновленню їх психічного здоров'я, розумінню психологічних особливостей сприйняття безпліддя, підвищенню стресостійкості, самостійної саморегуляції психічного стану тощо.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дослідження виконано у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри загальної та практичної психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя у рамках науково-дослідницької теми кафедри «Психологічні основи здоров'я» (реєстраційний номер 0123U102293). Впровадження результатів дослідження здійснювалося в Інституті репродуктивної медицини клініки професора Ф. В. Дахно (Акт впровадження Додаток Ж дисертації від 10.01.2023 р.).

3. Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- уперше здійснено теоретичний аналіз та емпіричне дослідження особливостей психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку; уточнено сутність понять «здоров'я», «репродуктивне здоров'я», «фертильність», «жінки репродуктивного віку», «соматичне (фізичне) здоров'я», «безпліддя», «психічне здоров'я», «психологічне здоров'я», «психологічне здоров'я жінок репродуктивного віку» тощо; визначено психологічну характеристику жінок із порушенням репродуктивної сфери та психосоматичні, медико-біологічні аспекти порушень репродуктивної сфери жінок; виокремлено психологічні детермінанти, що сприяють формуванню репродуктивних установок та поліпшують психологічне здоров'я жінок із безпліддям;

- удосконалено визначення соціальних, структурних чинників специфіки репродуктивної поведінки сучасних жінок та психологічних аспектів материнства;

- подальшого розвитку набуло обґрунтування об'єктивних та суб'єктивних чинників репродуктивної поведінки жінок репродуктивного віку.

4. Наукове та практичне значення. Практичне значення дослідження полягає у розробці програми «Психологічний супровід при репродуктивних порушеннях у жінок», що передбачала чотири основних напрями роботи: подолання депресії у жінок репродуктивного віку, зокрема з діагнозом «безпліддя»; психологічну допомогу у подоланні тривожності вказаної категорії жінок; поліпшення емоційної сфери жінок із безпліддям; розвиток їх психологічних детермінант. Обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо подолання репродуктивної неповноцінності у жінок. Розроблено та застосовано основні напрями психотерапевтичних, психокорекційних заходів щодо поліпшення психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку; організаційні заходи для поліпшення психологічного здоров'я жінок із безпліддям для жіночих консультацій та медичних центрів із допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ). Сформульовано завдання реалізації програми організаційних заходів для поліпшення психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку із безпліддям.

5. Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. У відкритому друці за темою дисертаційної роботи авторкою опубліковано 10 одноосібних наукових праць і 1 колективна монографія, а саме: 6 статей – у наукових фахових виданнях України категорії Б та 4 публікації – в інших збірниках матеріалів міжнародних наукових конференцій.

Результати дисертаційної роботи доповідалися на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, симпозіумах, а саме: Науково-практичній конференції «Психологія і етика в репродуктивній медицині – мультидисциплінарний підхід» (Київ, 2021); II Науково-практичній конференції з міжнародною участю «Медицина і психологія в репродукції людини –

мультидисциплінарний підхід» (Київ, 2022); Міжнародній конференції «Соціально-психологічні наслідки війни» (Єреван, 2022); Міжнародному симпозиумі «Теорія та практика репродукції людини» (Львів, 2023).

6. Ступінь обґрунтованості наукових положень. Представлена дисертація має чітку спрямованість і виваженість поставлених на вирішення завдань. Всі заплановані дослідження виконано в повному обсязі на належному науково-методичному рівні. Отримані результати обґрунтовані, систематизовані, статистично оброблені. Опис, аналіз та узагальнення експериментального матеріалу виконані з урахуванням наявної наукової інформації. Усі розділи дисертації є повними, завершеними, з обґрунтованими висновками, сформованими на основі результатів досліджень.

Достовірність основних наукових положень підтверджується глибоким аналізом табличного матеріалу та проведеною статистичною обробкою експериментальних даних із застосуванням сучасних діагностичних методик.

7. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам. Дисертація має традиційну структуру та складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (241 найменувань, серед яких 93 – іноземною мовою), 7 додатків на 29 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 239 сторінок, основний зміст викладено на 152 сторінках. Робота містить 12 таблиць та 22 рисунка. Робота написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження, сформульовано мету, завдання, описані методи дослідження, наведена наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи, вказана інформація про особистий внесок здобувача, апробацію одержаних результатів, публікації, обсяг і структуру дисертації.

У першому розділі досить детально подано огляд літератури, у результаті чого здійснено аналіз дефініцій, дотичних до кола досліджуваної проблеми: «здоров'я», «репродуктивне здоров'я», «фертильність», «жінки репродуктивного віку», «соматичне (фізичне) здоров'я», «безпліддя» «психічне здоров'я», «психологічне здоров'я», «психологічне здоров'я жінок репродуктивного віку» та ін. Репродуктивне здоров'я жінок розглянуто авторкою як складник фізичного (соматичного) здоров'я, що виявляється у відсутності захворювань, зокрема, репродуктивної системи, у вияві здатності ефективно пристосовуватися до змінних обставин довкілля завдяки певному рівню фізичного розвитку, що передбачає також фізичні навантаження. Протилежним поняттям до поняття «репродуктивність жінки» визначено поняття «безпліддя» як нездатність з різних причин до продовження роду.

Наукова обізнаність та професійна компетентність дозволили дисертантці узагальнити соціальні та структурні чинники специфіки репродуктивної поведінки сучасних жінок. Зазначено, що психологічні аспекти здоров'я жінок репродуктивного віку передбачають їхнє усвідомлення значущості та сутності психологічного здоров'я у контексті продовження роду, що детерміновано об'єктивними та суб'єктивними чинниками репродуктивної поведінки. Доведено той факт, що поняття «материнство» визначається певними культурно-історичними традиціями (конкретним історичним періодом; особливими традиціями релігії та окремої країни тощо). Обґрунтовані поведінкові аспекти материнства, які суголосні емоційному станові матері, детерміновані її ставленням до дитини. Докладно проаналізовано демографічну оцінку материнства в Україні. Схарактеризовано психосоматичні та медико-біологічні аспекти порушень репродуктивної сфери жінок. Узагальнення результатів теоретичних досліджень з означеної проблеми дозволили авторці визначати, що порушення єдності фізичного і психічного у жінок із розладами репродуктивної сфери свідчить про зміни гомеостазу та дисгармонійність особистості.

У другому розділі в повному обсязі представлено результати констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи, що спрямовувалася на визначення основних показників психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку. Реалізація комплексного підходу до вивчення досліджуваної проблеми, використання дисертанткою валідного і надійного банку загальновідомих діагностичних засобів, дотримання вимог репрезентативності формування експериментальних груп обстежуваних, коректна кількісна обробка дозволили Картушинській Антоніні Володимирівні здійснити кваліфікований аналіз отриманих емпіричних даних і сформулювати обґрунтовані висновки.

У третьому розділі презентовано результати формувального етапу експериментального дослідження, яке проводилось на базі інституту репродуктивної медицини клініки професора Ф. В. Дахно.

У психологічній програмі подолання репродуктивної неповноцінності у жінок, розробленій дисертанткою, було поєднано різноманітні форми психологічного впливу, а саме психокорекційні і психотерапевтичні заходи для поліпшення психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку через покращення їх емоційного стану, підвищення мотивації до лікування у пацієнтів з позитивним прогнозом лікування, адаптації до діагнозу безпліддя у пацієнок із негативним прогнозом лікування, та організаційні заходи - для поліпшення психологічного здоров'я жінок із безпліддям в межах жіночих консультацій та медичних центрів із допоміжними репродуктивними технологіями.

Врахування науково-психологічного досвіду, аналіз причин появи розладів репродуктивної сфери у жінок дозволили Антоніні Володимирівні сформулювати чіткі корекційні мішені для реалізації програми поліпшення психологічного здоров'я жінок із безпліддям, а саме: стабілізація психоемоційного стану жінок, формування навичок саморегуляції, розвиток психологічної рівноваги та підвищення емоційної стійкості, сприяння розкриттю

особистісних ресурсів жінок, потенціалу їхньої поведінки, почуттів, думок. Також дисертанткою виокремлено психологічні детермінанти, що сприяють формуванню репродуктивних установок та поліпшують психологічне здоров'я жінок із безпліддям.

Варто відзначити розроблену та впроваджену Картушинською Антоніною Володимирівною програму «Психологічний супровід при репродуктивних порушеннях у жінок», яка передбачала чотири основні напрями експериментальної роботи. Переконливим свідченням ефективності запропонованої дисертанткою програми є статистично значущі зрушення, які засвідчила позитивна динаміка показників порівнюваних змінних у досліджуваних експериментальної вибірці. Результати контрольного зрізу після реалізації формувального експерименту підтвердили гіпотезу даного етапу дослідження про те, що застосування спеціально розробленої експериментальної авторської програми «Психологічний супровід при репродуктивних порушеннях у жінок», позитивно вплине на психологічне здоров'я жінок, які мають проблеми репродуктивного здоров'я за усіма його показниками.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. При загальній позитивній оцінці роботи Картушинської А. В. потрібно вказати на наявність окремих дискусійних положень, що потребують додаткової аргументації та зауважень технічного характеру:

1. Назва розділу 1 не у повній мірі відображає його змістовне навантаження.

2. Серед методів констатувального етапу дослідження були вказані наступні - діагностичне інтерв'ю, клінічне інтерв'ю, терапевтична та емпірична бесіди (с. 22). Однак, в роботі не представлені результати використання усіх зазначених методів. На наш погляд, рецензована робота значно виграла б, якби в емпіричній частині дослідження були презентовані всі отримані експериментальні дані (в узагальненому вигляді чи як індивідуальні приклади).

У подальшому радимо представляти усі зібрані емпіричні дані та застосовувати індивідуальні приклади задля ілюстрації та доказу визначених закономірностей.

3. Текст дисертаційного дослідження, а саме розділ 3, дещо перевантажений рисунками і таблицями, частину яких варто було б розмістити у додатках.

4. У тексті дисертації зустрічаються стилістичні огріхи, зокрема, граматичні та пунктуаційні помилки.

Проте, виявлені недоліки в текстовому матеріалі відносяться лише до оформлення дисертаційної роботи, вони істотно не впливають на загальну позитивну оцінку результативності проведеної роботи, не знижують загальної високої наукової та практичної цінності, яка, в цілому, справляє позитивне враження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота КАРТУШИНСЬКОЇ Антоніни Володимирівни на тему «Особливості психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія», за своєю актуальністю, науково-технічним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням є самостійною завершеною науковою працею, що відповідає вимогам п.6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри практичної психології
Університету Григорія Сковороди в Переяславі



Вікторія ВІНС

ПІДПИС *В. ВІНС*
Засвідчую:
Нач. ВК *Григорій Сковорода*